

Alcaldes torroellencs en circumstàncies excepcionals

Jaume Bassa i Pasqual

Aquest escrit és un recull de dades extretes dels llibres d'Actes de l'Ajuntament a partir de finals del segle XIX, de llibres de la Festa Major i d'alguna conversa amb persones encara vivents, coneixedores de fets que s'hi relaten.

A finals del segle XIX la vida torroellenca, abans tan esplendorosa, s'havia tornat lànguida, esmorteïda. Les causes de la decadència havien estat moltes: pestes, inundacions, revoltes, guerres... La vila estava encotillada per la muralla; no hi havia cap carretera, només camins; la falta de pont obligava a travessar el Ter pels passos naturals o amb barcasses que encarien els preus; el tren que duia riquesa a l'eix Barcelona-Girona-Figueres passa-

va lluny. Torroella estava pràcticament isolada i els homes de negoci fugien d'una economia estantissa.

Políticament, els anys eren moguts, i curta la durada dels consistoris elegits: des del 1873 fins al 1881 presidiren el municipi cinc alcaldes diferents: **Pere Mascort** (1873-1874), **Martí Corominas** (1874-1875), **Salvador Puig** (1875-1877), **Josep Comas Galibern** (1877-1879) i **Pere Vall Llavayol** (1879-1881).

Ja hem dit que no eren temps tranquils. Llegim, per exemple, al *Llibre d'Actes* de l'Ajuntament una ordre del capità general de Girona que manava a l'alcalde Salvador Puig de fer aixecar una torre per lluitar contra els carlins (tercera guerra carlina, 1872-1876); tanmateix, el consistori es va fer el distret, no hi hagué torre i mai més no se'n tornà a parlar.

Fins al 1881 no hi va haver un mandat estable, de quatre anys, amb Josep Pagès.

Josep Pagès Viladecans (1881-1885)

Passà per diversos tràngols, però pocs mesos abans de plegar es va trobar immers en un desastre memorable. Eren temps de partits clericals o anticlericals. Després de discussions, el consistori havia decidit assistir a la funció de les Quaranta Hores. Acabada la cerimònia, les autoritats i un gran seguici de gent pujà a una estança espaiosa del convent dels Agustins per sentir un discurs. Les bigues no varen resistir el pes, la sala s'ensorrà amb tota la gentada i va ser un miracle que no hi hagués cap mort: cames i braços fracturats, costelles enfonsades, moltes ferides de gravetat i contusions diverses, i dos o tres hi perderen els ulls. Entre les víctimes, els primers contribuents, regidors, empleats municipals, les persones més conegudes de la vila, forasters...

El 5 d'abril, en sessió extraordinària, l'Ajuntament va fer constar un vot de gratitud als doctors Valentí i Carreras, als farmacèutics Mascort i Corominas, a metges forans, cirurgians i Guàrdia Civil, així com al diputat a Corts Albert de Quintana i als seus fills per haver estat a la vora dels vilatans ferits.

Isidre Torres Ponsatí (1885-1890)

Succeí l'alcalde Pagès i afrontà circumstàncies encara més espantoses. Es féu càrrec de l'Alcaldia el primer de juliol de 1885. Només sis dies després,

el 7 de juliol, rebia del Dr. Valentí la notícia d'una defunció a la vila que el gran metge atribuïa al còlera.

Seria la primera víctima torroellenca de la terrible epidèmia que s'escampava per Europa en aquells moments. La malura s'estengué. Hi hagué més malalts i més morts. L'Ajuntament es declarà constituït en sessió permanent, i gairebé a diari publicava bans i dictava regles sanitàries. Les poblacions veïnes evitaven el contacte amb Torroella; a l'Estartit el pànic provocà fuites amb embarcacions i acampades a la Gola. El 29 de juliol s'hagué d'habilitar tota una sala de l'Hospital per a malalts pobres.

El Dr. Valentí

El 14 d'agost es començà a enregistrar un descens, però se suspengueren de moment les festes de Sant Genís. El 27 d'agost es registrà l'últim cas, i el 31 es declarà acabada l'epidèmia. En sessió extraordinària, l'Ajuntament acordà cantar un solemne *Tedèum*, i que el 6 de setembre se celebrés la Festa Major. El 1885 ha estat anomenat des d'aleshores *l'any del còlera*. En només dos mesos des del seu nomenament, l'alcalde Isidre Torres havia vist morir 255 torroellencs, a una mitjana de cinc diaris.

Com que l'alcalde Torres ocupà el càrrec quatre anys i mig, després de les angoixes de l'epidèmia del 1885 pogué experimentar també satisfaccions, com la construcció de la carretera de l'Estartit a Sant Jordi, la primera que passava per Torroella. També visqué Torres, com a alcalde, la frustració d'una efervescència torroellenca fallida: la fàbrica del rami del 1886, que situà només per uns mesos la nostra vila al capdavant de la indústria tèxtil innovadora a Espanya, però que hagué de tancar aviat, perquè les anyades de la planta no eren prou remuneradores, o potser per la prematura mort de Baldomero Mascort, farmacèutic pioner i principal impulsor d'aquella empresa.

Els anys vuitanta del segle XIX ja eren anys d'empenta. El 1888 va tenir lloc l'Exposició Universal de Barcelona. També a Torroella van ser anys d'un cert esclat: es varen enderrocar les muralles, la qual cosa era vista com a sinònim de progrés; el portal de Mar, per exemple, caigué pels volts del 1880.

Pompeu de Quintana i Serra (1890-1895)

Era fill del famós polític i poeta de la Renaixença Albert de Quintana i Combis.

Destaca del seu mandat l'acord municipal de construir un pont al pas de Gualta. Feia desenes d'anys que l'economia de Torroella es ressentia del seu isolament i els despatxos oficials de Girona i de Madrid ni tan sols no donaven dates orientatives sobre una possible solució, així que l'Ajuntament va encarregar el projecte constructiu d'un pont de taulons de fusta amb contraforts, brides i tirants, capaç de resistir riuades i adaptat a les necessitats del tràfic de carruatges de l'època. Un Ajuntament anterior havia venut la torre Ponsa per poder fer front a la despesa. El projecte es va presentar al Ministeri, però no va ser mai aprovat.

Joan Destor Colom (1895-1899)

Es va fer càrrec de l'alcaldia el primer de juliol de l'any 1895.

Aquell mateix any Robert de Robert, diputat pel districte de Torroella a Madrid, anuncià que havia estat aprovada la carretera de Viladamat a Palafrugell per Torroella, i la construcció del pont sobre el Ter. Torroella esclatà en festes, i el passeig del Progreso fou rebatejat com a passeig del

Marquès de Robert. El 28 d'agost de 1896 es posà la primera pedra d'un pont que seria orgull de la vila, majestuós, de voltes airoses, tot ell de pedra picada.

Després del mandat de Destor el 1899, a Torroella, que continua sent una població bàsicament pagesa i menestral, amb uns pocs terratinents benestants, els alcaldes es van succeint amb ritual democràtic, però gairebé sempre per períodes curts o molt curts. És possible que en una altra ocasió dediquem un estudi específic als alcaldes que varen exercir el càrrec aquells primers vint anys del segle XX. Varen ser, per ordre i durada del mandat: **Augusto Mercader Massaguer**, dos anys i mig; **Josep Adroher Terradas**, dos anys; **Genís Pericot Bagó**, dos anys; **Genís Creixell Casas**, tres anys i mig; **Joan Hospital Comas**, dos mesos; **Joaquim Mundet Adroher**, dos anys; **Joaquim Simon Serra**, l'únic d'aquest període que completa un mandat de quatre anys; **Josep Sala Fortià**, dos anys, i **Ramiro Marquès Sala**, dos anys.

A partir d'aquest moment entrem en un període de gran turbulència política.

Ramon Mascort Galibern (1920-1923)

Elegit pel sistema democràtic acostumat, va ser destituït de forma brutal amb tot el Consistori l'any 1923 com a conseqüència de la proclamació del Directorio Militar encapçalat pel capità general Miguel Primo de Rivera y Orbaneja, que va concentrar tots els poders de l'Estat, amb el vist i plau del rei Alfonso XIII.

A l'Acta de l'Ajuntament del dia dos d'octubre d'aquell any llegim:

"Primera parte

En la villa de Torroella de Montgrí, a dos de octubre de mil novecientos veintitrés, siendo las nueve de la noche, se reunieron en el salón de esta Casa Consistorial, bajo la presidencia del Sargento Comandante de la Guardia Civil del puesto de esta villa en representación de la Autoridad Militar, con asistencia del señor Alcalde D. Ramón Mascort Galibern, los señores Concejales y Vocales Asociados que al margen se expresan, urgentemente convocados a sesión extraordinaria con el fin de dar cumplimiento a cuanto dispone el R.D. de 30 de septiembre último sobre cese de Concejales y posesión de nuevo Ayuntamiento.

Ramon Mascort

El Presidente declara cesados y finalizado su cometido a los señores Concejales que componían esta Corporación; y en consecuencia declaró también posesionados del cargo de Concejal, en su substitución, a los señores Vocales Asociados al margen citados, Don...

Pedida la palabra por el alcalde cesado Sr. Mascort, expuso que siempre había procurado en el ejercicio de su cargo inspirarse en los más rectos sentimientos de justicia, moralidad y de amor à esta villa, que ha hecho cuanto ha podido para resolver los problemas que se han presentado durante su mandato, cabiéndole la satisfacción de que, de no haber hecho otras cosas, no era por falta de voluntad y sí à causas ajenas a ella, tanto por su parte como por la de sus compañeros de Consistorio, para los cuales todos merecen muy justos elogios a la par que su más digno aprecio, al igual que los empleados municipales que han contribuido y cooperado desde su cargo respectivo, à la labor de esta Alcaldía durante los tres años y medio que viene desempeñándola, despidiéndose de todos ellos y saludando a los entrantes à quienes a pesar de la forma inesperada en que vienen à renovar esta Corporación, desea buen acierto en su nueva gestión, en bien de esta villa."

A continuació, els regidors cessats deixaren sobre la taula les ensenyes del seu càrrec i es varen retirar del saló.

"Segunda parte

Seguidamente, y bajo igual presidencia [...] se anunció que iba a proceder-se en votación secreta al nombramiento de Alcalde [...] el Presidente verificó el escrutinio, que dió el siguiente resultado:

Don Luís Pou Almar, doce votos. Pasando a ocupar el sitio que le corresponde.

[...] Y finalmente el Sr. Alcalde nombrado agradeció su elección y pidió el concurso de todos para poder desempeñar cumplidamente su citado cargo, en el que se ofreció para cuanto sea beneficioso para esta villa."

L'Acta recull també les paraules del segon tinent d'alcalde:

"[...] haremos honor al Directorio Militar que decretó el nombramiento cooperando al grandioso movimiento de regeneración iniciado en toda España. Asienten todos los Concejales'."

Però aquell Consistori només va durar sis mesos.

Lluís Pou Almar (1923-1924)

És cessat el 25 de març de 1924.

"[...] bajo la Presidencia del Delegado Gubernativo del Partido (La Bisbal), por órdenes recibidas del Exmo. Sr. General Gobernador Civil de esta Provincia, declara finitos en el cargo los anteriores Concejales, substituí-dos interinamente por Ginés García Busquets, [...]"

Ginés García Busquets (1924-1930)

Es manté en el càrrec fins al 25 de febrer de 1930. És cessat per donar compliment al R.D. de 15 de febrer, en virtut del qual els set primers regidors han de ser els majors contribuents. Dels nomenats d'acord amb l'esmentada disposició, varen haver de ser substituïts Ramon Galibern Rezende, que havia mort essent regidor, i Ramon Mascort Galibern perquè feia anys que no residia a Torroella.

Pere Avellana Corominas (1930-1931)

És nomenat en aplicació del R.D. citat de 15 de febrer. Era un fabricant de farina acabalat que va fer aixecar una bella casa amb jardí al passeig de les Cases Noves o del Marquès de Robert, actual passeig de Catalunya; feia cantonada amb el carrer de la Porta Nova, on visqué molts anys el metge Jordana, substituïda fa poc per un bloc de pisos.

Al cap d'un any del seu nomenament, Avellana es veu sorprès pel resultat de les eleccions municipals del 14 d'abril de 1931, que varen comportar la proclamació de la República, primer a Catalunya i després a Espanya.

Els guanyadors de les eleccions es fan càrrec de l'Ajuntament.

Lluís Pujol Vicens (1931-1933)

Elegit Alcalde, hissa al balcó de l'Ajuntament la bandera republicana al costat de la catalana aquell mateix dia 14 d'abril. L'endemà és festa i es ballen sardanes a plaça. El 9 d'abril de 1932 l'alcalde comunica a la vila l'aprovació de l'Estatut. El secretari, que continua sent el mateix dels últims anys, Josep Sabrià, escriu les actes per primer cop en català el 14 de setembre de 1932.

Lluís Pujol dimiteix per motius polítics el 25 d'octubre de 1933, però s'ajorna l'acceptació de la renúncia.

Miquel Payet Radresa (1933)

És alcalde accidental durant tres mesos, del 25 d'octubre al primer de febrer. Ell comunica a la vila la mort del president de la Generalitat, Francesc Macià, el 26 de desembre de 1933.

Pere Vicens Casellas (1934)

Flequer del carrer de la Porta Nova, es fa càrrec de l'Alcaldia el primer de febrer de 1934, però el dia 6 d'octubre d'aquell mateix any es produeixen la rebel·lió, la derrota i la destitució del Govern de la Generalitat de Lluís Companys, els anomenats Fets d'octubre.

A Torroella, el dia 14 d'octubre de 1934 Pere Vicens és cessat, i amb ell tots els regidors. Aquest cop la destitució és càrrec del "*Sargento de la Guardia Civil de La Bisbal, que crea una Comisión Gestora*". L'esmentada Comissió Gestora actua fins al 2 de maig de 1935.

Martí Comas (1935-1936)

El 2 de maig de 1935 encapçalava la Comissió Gestora; és renovat en el càrrec fins al 18 de febrer de 1936, data en què ha de cedir-lo als guanyadors de les eleccions del 16 de febrer, que a Catalunya és el Front d'Esquerres, vertebat al voltant d'Esquerra Republicana de Catalunya. Lluís Companys, empresonat des dels fets d'octubre de 1934, ha tornat a Barcelona. A Torroella tornaran a l'Ajuntament els que havien estat cessats aquell any 1934.

Joan Viladevall Ballester (1936)

Es fa càrrec de l'Alcaldia des del 18 de febrer fins al 3 de març.

Pere Vicens Casellas (1936)

És alcalde des del 3 de març fins al 14 de juliol, en què dimiteix.

Joan Pagès Barceló (1936)

Es fa càrrec de l'Alcaldia durant un terrible període d'anarquia, caos i assassinats, del 16 de juliol al 7 d'agost. El 18 de juliol s'ha aixecat l'exèrcit, amb el general Franco al capdavant, i comença la llarga Guerra Civil. Catalunya es manté republicana. Comença la revolució anarquista. A Torroella l'anomenat Comitè Antifeixista i els milicians s'han fet els amos de la població. Es maten cinc capellans, el rector i el vicari. Fugen les monges. Els propietaris importants i molta gent de dretes són perseguits a mort.

Joan Vicens Casellas (1936)

Presideix des del 7 d'agost fins al 20 d'octubre un nou Ajuntament, que cessa al secretari Josep Sabrià. Segons el *Llibre d'Actes*: "*Presentats els membres que han de formar l'Ajuntament, nomenats per les societats antifeixistes d'aquesta Vila, d'acord amb el Comitè Central antifeixista...*"

El desgavell espanta no solament la gent de dreta. Francesc Salís i Coll², aleshores secretari del Sindicat de Pagesos i afiliat a Esquerra Republicana, veu que les coses no pinten bé, que és difícil conviure amb el Comitè, i decideix desaparèixer. Com que a l'Administració d'Autocars sempre hi veu milicians fent guàrdia, va a peu fins a l'*Empalme*, tot dient a qui trobava que anava a comprar un porc per a la carnisseria. A Girona parla del desgavell del Comitè amb el comissari de la Generalitat Martí Jordi; després va a Palafrugell, on viu la seva germana, i s'hi queda uns mesos. A Torroella, mentre tant, fan un registre a casa seva, hi troben estampes religioses i un Sant

Crist, que tiren pel balcó a plaça i hi calen foc, i a l'escorxador maten un xai tot cridant "*que la seva fi seria la d'en Salís si el trobessin*".

Miquel Fontàs Burch (1936-1937)

El Borní és a partir del 20 d'octubre de 1936 i fins al 15 d'abril de 1937 qui mana a l'Ajuntament, si bé, atès el caràcter anarquista dels membres del que ara s'anomena Consell Municipal, es decideix que qualsevol dels membres pot signar qualsevol document públic ja que "no hi ha jerarquies entre els ciutadans".

El 14 d'abril, Festa de la República, les dones de can Viola (mare de Pilar Espígol) i de can Nasari (Serrats) van a la carnisseria de plaça a buscar la dona de can Salís, que es treu el davantal i surt amb elles³. Va ser el dia de *la revolta de les dones*, que amb bosses de sal i pebre van plantar-se davant del Palau Solterra, seu del Comitè, i no van deixar sortir ningú, cosa que va fer trontollar els milicians.

El comissari Martí Jordi envia Guàrdies d'Assalt i es presenta a Torroella.

Pere Vicens Casellas (1937)

Torna a ser alcalde el 15 d'abril, nomenat "*sota la Presidència del Comissari de la Generalitat de Catalunya a Girona, Martí Jordi Frigola, segons Decret de la Generalitat de 9 d'octubre de 1936.*"

El 27 de maig el POUM retira la seva representació a l'Ajuntament. Vicens no pot aguantar i dimiteix. Aquells dies Francesc Salís, que estava amagat a casa seva, a Torroella, on l'havia dut un seu amic de la Bisbal, va sortir al carrer.

Francesc Salís Coll (1937-1939)

Es fa càrrec de l'Ajuntament, amb caràcter interí, des del 31 de maig fins al 3 de juny de 1937. El dia 31 de maig s'esmenta: "*...la credencial presentada pel Centre Republicà Català d'aquesta Vila, elegint en sa representació al ciutadà Francesc Salís Coll. Vots a favor 5; en blanc 1.*"

I si bé en la reunió del 3 de juny no s'aconsegueix majoria suficient per nomenar-lo, el dia 5 de juny és elegit alcalde per majoria absoluta.

Durant el seu mandat no es va matar ningú més, i del treball col·lectivitzat es tornà al treball per compte propi. Però són temps molt difícils, de guerra, de carestia, de refugiats.

Francesc Salís

Salís presideix l'Ajuntament fins al 23 de gener de 1939. Les tropes franquistes entren a Torroella el 8 de febrer.

Francisco Molinas (1939)

El senyor Molinas, metge, és nomenat alcalde interí, que exerceix des del 10 de febrer fins al 4 de maig de 1939, d'acord amb un document que diu:

"Ejército del Norte – Auditoría de Guerra del Ejército de Ocupación – III Año Triunfal

División Legionaria "Flechas Azules".

Comandancia General del Sector de Torroella de Montgrí

Se nombra Comisión Gestora provisional. Alcalde D. Francisco Molinas.

Cargos obligatorios e interinos que se han de jurar al servicio de la Nueva España."

Seguiren després **Cándido Mundet Bernatallada** (1939), amb una nova *Comisión Gestora*, del maig al desembre; **Ginés García Busquets** (1940), *el senyor Niset*, farmacèutic, de 1 de gener a 14 d'octubre; **Juan Ferrer Aulet** (1940); **Florencio Capellà Coll** (1940-1946)...

Mentrestant, Salís havia marxat de Torroella el gener de 1939, en plena retirada de l'exèrcit republicà cap a França, però, en arribar al Pertús i

veure-hi el desori, va tornar. El van anar a trobar el metge Molinas, nou alcalde provisional, i el farmacèutic Pou, que li diuen que “*no ha de marxar, que es mereix un monument*”. Però al cap d’un mes és detingut i tancat a la presó de l’Hospital. La seva dona, per entre les reixes, li passa un mocador amb una nota on pot llegir el nom de les tres persones de Torroella que l’han denunciat.

El dia del judici, un document amb 150 firmes, recollides entre gent de dretes que l’avalen, no apareix. És condemnat a 30 anys de presó. Els seus companys reclusos li diuen que és el primer alcalde que no condemnen a mort.

El dia de Sant Joan de 1939 mor la seva filla Lola, de 18 anys; el rector mossèn Josep Garrido s’ofereix per quedar-se a la presó el temps que calgui perquè Salís pugui anar a l’enterrament, però no ho aconsegueix.

Se li rebaixa la pena a dotze anys i després a sis, el fan censor de cartes sota vigilància i el treball li comporta que un dia li valgui per dos. Finalment surt de presó, però desterrat a més de 150 km, i tria Reus (1946). La seva dona va a trobar un parent influent perquè no el desterrin, però ell diu que “*no el coneix per res, que només sabia que havia sigut alcalde dels rojos*”. Un magistrat barceloní de dretes, bon coneixedor de Torroella, Julio Fournier, li tramita la documentació i pot tornar. Morí a Torroella l’any 1983.

Torroella va creixent i canviant, es van renovant els alcaldes: **Cándido Mundet Bernatallada** (1946), **Josep Vert Planas** (1947), **Francisco Planas Serra** (1950), **Cándido Mundet Bernatallada** (1951), **Gémino Jiménez Camps** (1961)...⁴

Notes:

¹ D’entre els nous regidors, dos manifesten que no saben escriure, i signa el secretari per ells.

² La informació ha estat facilitada per la família de Francesc Salís.

³ Al llibre *Torroella Vila Vella*, pàg. 160, no vaig poder precisar la data, ja que ni tan sols a can Salís en tenien memòria. Casualment l’he trobada llegint el *Diari de Pilar Espígo*l (*Llibre de la Festa Major*, 2003).

⁴ Al *Llibre de la Festa Major* de 1990 hi ha la relació de tots els consistoris des de l’any 1931 fins al 1987.